

UŽIVATELSKÁ PŘÍRUČKA

Základní metodickou pomůckou a východiskem pro užívání Klokanova kufru je publikace: BEDNÁŘOVÁ Jiřina, ŠMARDOVÁ Vlasta, **Diagnostika dítěte předškolního věku**, vydavatel Edika (dále jen Diagnostika). Publikace je obsažena v každé pomůcce Klokanův kufr. Před zahájením práce s pomůckou doporučujeme tuto publikaci dobře prostudovat.

Základní východiska předkládaného diagnosticko – stimulačního, intervenčního systému Diagnostiky dítěte předškolního věku a potažmo Klokanova kufru

Základní **principy** vývoje dítěte, ze kterých systém vychází:

- **Časovost** – schopnost, dovednost nastupuje, resp. dítě k ní obvykle dozraje v určitém věku, či spíše věkovém rozmezí.
- **Posloupnost** – daná schopnost, dovednost se rozvíjí po krocích, postupně a v návaznosti od snadnější po obtížnější, od jednodušší po složitější.
- **Propojenost a podmíněnost** – jednotlivé funkce nejsou izolované, na každé činnosti se podílí funkcí více, vzájemně se ovlivňují a podporují. Oslabení jedné oblasti se často promítne do oblastí dalších.

V souladu s výše uvedenými principy je cílem systému podporovat vývoj dítěte na té úrovni, kam dítě svými možnostmi dosahuje, kde je schopno přijmout a zpracovat podněty, rozvinout aktuální schopnosti a dovednosti.

Cílem není stanovit „diagnózu“, nálepku, ale **vytvořit systém, který umožní:**

- dítě poznat, vycházet z toho, jaké dítě je, jaké jsou jeho možnosti, schopnosti, dovednosti, co již umí a zná; identifikovat jeho silné i slabé stránky
- stanovit si výchozí bod společné cesty, míru a přiměřenost podnětů
- průběžně podporovat a vyhodnocovat přijímání podnětů, postupů, které dítěti pomáhají v procesu učení a vedou k pozitivní změně
- vyhodnocovat posuny dílčí, závěrečné, stanovovat krátkodobé i dlouhodobější cíle

Jedná se o tzv. **dynamickou diagnostiku**, kdy diagnostika je součástí učení a učení je součástí diagnostiky. Důraz je kladen na proces učení, nikoliv na zjištění aktuálního výkonu bez ohledu na to, jak k výkonu došlo. Jde o hledání možností a podmínek, za jakých může dítě zvládnout úkol a posléze se posunout na další vývojovou úroveň pomocí odpovídající vzdělávací nabídky. Velmi důležitá je vzájemná interakce s dítětem, kterou charakterizuje kolonka „**Zvládá s dopomocí**“.

Vzhledem k tomu, že se **nejedná o diagnostiku statickou** (ať již standardizovanou nebo nestandardizovanou), předkládání podnětového materiálu a vyhodnocování neprobíhá podle striktních pravidel. Nejde o strohé konstatování typu umí/neumí, či porovnávání dítěte se stejně starými dětmi v populaci bez ohledu, jak k výkonu dítěte došlo. Cílem není konstatování problému, ale hledání řešení. V případě neúspěchu je proto kladen důraz na „Zvládá s dopomocí“, hledání podpory rozvoje dítěte na základě vnímání a uvědomování si jeho individuálních potřeb, možností, způsobů zpracování podnětů.

Sledování a podpora vývoje

Stupeň rozvoje jednotlivých schopností a dovedností sledujeme na škále: nezvládá; zvládá s dopomocí; zvládá samostatně.

- **„Nezvládá“** – dítě úkol, činnost neplní ani s podporou, je nyní nad jeho možnosti; popisované chování aktuálně není v jeho repertoáru.
- **„Zvládá s dopomocí“** – jakékoliv způsoby, postupy, možnosti, za kterých dítě daný úkol zvládne natolik, že může postoupit na další vývojový stupeň, dojde k posunu z výchozího do následného bodu. Dopomocí může být např. opakované, event. další vysvětlení, názorný záznam, ukázání činnosti na reálných předmětech v praxi, nápodoba, krokované činnosti, zúžení množství podnětů, častější procvičení činnosti, ověření pasivní roviny (zda dítě rozumí), práce a podpora na pasivní rovině atd. Jedná se o hledání podpory učebního procesu, o individuální způsob vedení, který umožní dítěti pochopení činnosti a vývojový posun (byť i na nepatrné úrovni). Jedná se vždy o sociální interakci, zpravidla dospělého s dítětem, ale může to být i kontakt dítěte s ostatními dětmi (pozorování, nápodoba, vysvětlení...). Zde platí, že vše, co pomůže dítěti pochopit činnost a rozvíjí či začíná rozvíjet danou schopnost, dovednost, je správně. U některých položek jsou v Diagnostice uvedeny postupy, které pomáhají velké části dětí úkol pochopit. V Kufru jsou u některých z položek vytvořeny úkoly s lehčí úrovní obtížnosti, které rovněž mohou být záznamem a jednou z možností pochopení úkolu. Avšak neznamená to, že je to postup jediný. Některé děti potřebují individuální přístup, názorné ukázky na činnostech v okruhu jejich zájmů, krokované opakované názorné vysvětlení apod. Vzhledem k tomu, že se nejedná o statickou, průřezovou diagnostiku, není stanoven striktní postup. Jde o proces učení, kde postupy mohou a mnohdy musí být individualizované.
- **„Zvládá samostatně“** – po vysvětlení dítě správně splní úkol, vykoná požadovanou činnost, popisované chování je v běžném repertoáru dítěte.

K jednotlivým stupňům rozvoje můžeme zapisovat datum, popř. kolonku vybarvit. Získáme tak plastický, přehledný obraz o dítěti.

Pokud se domníváme, že dítě úkol zvládne, **můžeme s diagnostikou začít na úrovni jeho věku, tzn. neprocházíme všechny položky od začátku**. Jestliže předpokládáme, že daný úkol je pro ně obtížný, je vhodné začít na nižší obtížnosti (nižší věkové kategorii). Přiměřená míra obtížnosti a posléze zvládnutí úkolu je důležité jak pro stanovení základní úrovně schopností, dovedností a následnou odpovídající vzdělávací nabídku, tak pro motivaci dítěte a jeho zájem spolupracovat. Horní hranice obtížnosti je dána tím, kam až dítě spontánně dojde, resp. co zvládne. Vždy je však nutná posloupnost od jednoduššího ke složitějšímu.

Velkou část diagnostických činností je možno provádět skupinově. Je však zapotřebí zaměřit pozornost na jednotlivé děti. Není dokonce ani nutno využívat předkládané materiály, ty mohou sloužit jako inspirativní. Pro posouzení aktuálních možností dítěte je nutné vědět, kterou schopnost činnost podnětový materiál rozvíjí a na jakém stupni obtížnosti. Dále je zapotřebí si uvědomovat, které další schopnosti a dovednosti se na činnosti podílejí a ovlivňují výsledek.

Jedny z velmi častých otázek jsou: Kdy provádět diagnostiku? Kolikrát ročně? Odpověď je celkem jednoduchá a vyplývá z výše uvedeného. Tolikrát, kolikrát na dítě cíleně působíme. Pokud pro dítě či skupinu dětí připravujeme činnost, je zapotřebí znát aktuální stav možností jednotlivých dětí a činnost připravit na těchto stupních obtížnosti. Proto je potřebné průběžné pozorování schopností a dovedností u jednotlivých dětí. Někdy jsou uvedeným dotazem zaměňovány dvě činnosti: pozorování (provádění diagnostiky) a zápis zjištěných faktů. V praxi všechna zjištění nebudeme zapisovat každodenně. Avšak pokud chceme zapisovat **konkrétní fakta, která jsou podkladem pro další působení učitele, je žádoucí zápis provádět průběžně.**

Pro které děti je systém určen

- Pro všechny děti ve věku (2)3–7 let, kde vývoj probíhá v rámci očekávání či oproti vrstevníkům nad očekávání rychleji.
V mnohých oblastech jsou úvodní položky dobře uplatnitelné již od 2 let věku, minimálně na pasivní úrovni dovednosti.
- Pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, kde vývoj probíhá nerovnoměrně či opožděně. U těchto dětí nemusí zvládnutí úkolu být dáno uvedenou horní věkovou hranicí, mnohdy jsou škály a z nich plynoucí podněty dobře uplatnitelné i ve vyšším věku.

Vztah Diagnostiky dítěte předškolního věku, Klokanova kufru, Klokanových kapes, pracovních listů nakladatelství Edika

Všechny uvedené publikace a pomůcky vycházejí ze stejných teoretických východisek. Sledují a kopírují vývoj dítěte, postupují od vývojově nižších úrovní po úroveň vyšší, od snadnější po obtížnější, od jednodušší po složitější.

Klokanův kufr (dále jen Kufr) je aplikací a rozšířením publikace Diagnostika dítěte předškolního věku. Vznikl na podkladě podnětů z praxe, z potřeby mít na jednom místě připraveny pro použití materiály z Diagnostiky pro práci s dítětem (dětmi). Kufr obsahuje všechny podnětové (obrazové) materiály z Diagnostiky zpracované buď ve dřevě nebo laminované papírové karty. Oproti Diagnostice jsou v Klokanově kufru **některé položky rozšířeny**. Všechny položky nebylo možné z hlediska objemu rozšířit, byly vybrány v praxi nejpoužívanější podněty. Rozšíření jedné položky na všech třech úrovních obtížnosti je spíše výjimečné. Rozšířené položky využíváme pouze v případě potřeby, často u mladších dětí nebo dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Úrovně obtížnosti u rozšiřujících položek a jejich značení:

	Značení v záznamovém archu	Značení na podnětových komponentech
Lehčí úroveň obtížnosti - nejjednodušší varianta úkolu, často může sloužit jako zácvik	⊖	žlutě
Stejná úroveň obtížnosti - může sloužit pro upřesnění, ověření, zda dítě danou úroveň úkolu zvládá, zda pouze netipuje	⊕	zeleně
Těžší úroveň obtížnosti - je určena jako nadstavba pro děti s vyšší úrovní schopností a dovedností, starší děti	⊕	modře

Barevné značení je provedeno na jednotlivých komponentech podbarvením symbolů, zpravidla v pravém horním rohu (barevný obdélníček, na kterém je uveden symbol rozvíjené oblasti a číslo položky). Základní položky shodné s Diagnostikou nemají na podnětových komponentech žádné podbarvení.

Označení základní položky

Označení rozšířené položky

V Záznamovém archu jsou kolonky základní položky podbarveny šedě, v levém sloupci je uvedena oblast (v tomto případě Z – zrakové vnímání) a číslo položky. V dalších řádcích jsou uvedena rozšíření konkrétní položky, zde položky Z9.

9. Z9	Odliší dva překrývající se obrázky	4-5			
	⊖ Odliší dva překrývající se obrázky				
	⊖ Odliší dva překrývající se obrázky				
	⊕ Odliší dva překrývající se obrázky				

Klokanovy kapsy rozšiřují Diagnostiku a Klokanův kufr v jednotlivých oblastech a podoblastech na úrovni her a pracovních činností.

Publikace z nakladatelství Edika (Mezi námi předškoláky, Jak se pastelky učily kreslit, Počítání soba Boba, Rozvoj zrakového vnímání, Orientace v prostoru a v čase ...) rozšiřují Diagnostiku a Klokanův kufr v jednotlivých oblastech a podoblastech na úrovni pracovních listů.

Schéma rozšiřování podnětů:

Všechny uvedené publikace a metodické pomůcky vzhledem k řazení podnětů podle vývojové posloupnosti lze využít jak k diagnostice, tak i ke stimulaci a intervenci, mohou být součástí vzdělávací nabídky.

Jiřina Bednářová, Vlasta Šmardová